

Божана М. Рашковић²⁶

Универзитет у Приштини – Косовској Митровици
Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

ПОЗНАВАЊЕ НАРОДНЕ МУЗИЧКЕ ГРАЂЕ РАШКОГ КРАЈА УЧЕНИКА ЧЕТВРТОГ РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

***Сажетак:** У овом раду представљени су налази емпиријског истраживања којим смо желели да утврдимо познавање музичке грађе Рашког краја ученика четвртог разреда основне школе. Главно питање овог рада је: Колико ученици Рашког краја познају народну музичку баштину средине у којој живе? Циљ истраживања усмерен је ка сагледавању заступљености народне музичке грађе Рашког краја у наставном процесу. У истраживању смо користили дескриптивну методу, а до резултата истраживања дошли смо техником анкетања. Резултати истраживања показали су да народно музичко стваралаштво Рашког краја нема адекватно место у наставном процесу. Један од важних задатака наставе музичке културе је упознавање ученика са народном музичком традицијом свога народа, са посебним акценом на упознавању народне музичке баштине средине у којој ученици живе. Закључено је да постоји одговарајућа етномузиколошка и музичко-педагошка литература која садржи народну музичку грађу Рашког краја погодну за реализацију бројних задатака наставе музичке културе. Осим у настави музичке културе, народна музичка баштина може имати примену у остваривању циљева и задатака великог броја предмета у млађем школском узрасту и стога треба да буде заступљена у основношколској настави.*

***Кључне речи:** настава музичке културе, наставни процес, народно музичко стваралаштво*

УВОД

Народна песма, игра, обичаји, обреди, инструменти и народна ношња чине музички фолклор једног народа. Проучавањем ових елемената доносимо закључаке о начину живота наших предака, њиховим навикама, променама кроз историју и утицају тих промена на њихов живот. У наставном процесу упознавање са народном традицијом заступљено је кроз скоро све предмете. Настава Музичке културе у школама доприноси упознавању

²⁶bozana.raskovic@pr.ac.rs

народне музичке грађе. Проучавањем и анализом садржаја програма млађих разреда основне школе, запажамо да се у њима готово не појављују народне песме, игре узпесму, композиције намењене слушању или свирању, које приказују и упознају ученике са музичком фолклорном традицијом Рашке краја (Pravilnik, 2016). Из тог закључка произилази да учитељи у Рашком крају треба да уврсте у наставни процес народне песме, игре, обичаје, обреде, инструменте и народну ношњу овог краја и тоу делу програма који сами бирају, као садржаје кроз које ће се остваривати циљеви и задаци Музичке културе. Осим у настави Музичке културе, народна музика Рашке области може имати приметну у реализацији наставе великог броја предмета млађег школског узраста.

Народну музичку грађу Рашког краја проучавали су Миодраг Васиљевић (Васиљевић, 1953), Петар Вукосављевић, Оливера Васић, Јасна Бјеладиновић (Вукосављевић, Васић, Бјеладиновић, 1984), Сулејман Ћатовић (Ћатовић, 1985, 1989), Биљана Павловић (Павловић, 2004), Божана Миловановић (Миловановић, 2012). Увидом у радове ових аутора уочавамо различит приступ у сагледавању фолклорне музичке грађе овог краја. Радови поменутих аутора представљају драгоцену литературу која може помоћи учитељима у Рашком крају да у наставни процес уврсте садржаје који су применљиви у настави и одговарају дечјим музичким и психофизичким способностима.

У раду су представљени подаци емпиријског истраживања којим смо желели да утврдимо колико ученици четвртог разреда из Рашког краја познају народну музичку грађу средине у којој живе.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Главна питање овог рада је: Колико ученици Рашког краја познају народну музичку баштину средине у којој живе? Предмет истраживања представља емпиријску проверу познавања народне музичке баштине Рашког краја ученика четвртог разреда основне школе. Циљ истраживања усмерен је ка сагледавању заступљености народне музичке грађе Рашког краја у наставном процесу. Задаци истраживања односили су се на утврђивање познавања народних песама, народних музичких игара, народних музичких инструмената, народних обичаја, народне ношње Рашког краја, ученика четвртог разреда основне школе. На основу циља истраживања поставили смо општу хипотезу: Претпоставља се да народна музичка грађа Рашке области није у довољној мери

заступљена у наставном процесу. У истраживању смо користили дескриптивну методу, а до резултата истраживања дошли смо техником анкетирања.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

До резултата истраживања дошли смо техником анкетирања. Анкетни упитник садржи десет питања отвореног и затвореног типа. Истраживање је реализовано на узорку од 327 ученика из Рашке и Новог Пазара у току 2018. године.

Од укупног броја ученика који су били обухваћени истраживањем, из Рашке је било 130 (39,75%) а из Новог Пазара 197 (60,25%). (табела 1.)

Табела 1. Структура узорка ученика по месту

Р. Б.	Место	f	%
1.	Рашка	130	39,75
2.	Нови Пазар	197	60,25
	Свега	327	100

Узорак сачињавају ученици из Рашке области из основних школа „Сутјеска” 11,32%, „Рашка” 28,44%, „Братство” 24,77%, „Вук Караџић” 35,47%. (табела 2.)

Табела 2. Структура узорка ученика по називу школе

Р. Б.	Назив школе	f	%
1.	„Сутјеска” - Рашка	37	11,32
2.	„Рашка” - Рашка	93	28,44
3.	„Братство” - Нови Пазар	81	24,77
4.	„Вук Караџић” - Нови Пазар	116	35,47
	Свега	327	100

Структура узорка по полу дата је у табели 3.

Табела 3. Структура узорка ученика по полу

Пол	f	%
Женски	155	47,40
Мушки	172	52,60
Свега	327	100

Структура узорка према успеху из предмета музичка култура приказана је у табели 4. и говори да је 69,73% ученика имало одличну оцену из овог предмета, 19,87% врло добру, 7,65% добру, довољну 1,83% а 0,92% недовољну.

Табела 4. Структура ученика по успеху из предмета музичка култура

Р.Б.	Успех из предмета музичка култура	f	%
1.	Одличан	228	69,73
2.	Врло добар	65	19,87
3.	Добар	25	7,65
4.	Довољан	6	1,83
5.	Недовољан	3	0,92
	Свега	327	100

Анкетни упитник за ученике четвртог разреда основне школе садржао је питања којима смо желели да утврдимо у којој мери ученици познају народну музичку грађу Рашке области и сазнамо колико је она заступљена у наставном процесу у средини у којој је поникла. Питања су се односила на познавање народних песама, игара, инструмената, обичаја и народне ношње.

Прво питање, односило се на познавање народних песама Рашког краја. 11,62% ученика навело је до 3 народне песме из краја у коме живи („Ој, Ружице румена“, „Ја прошетах шефтели сокаком“, „Ој, ливадо росна траво“, „Села Хајра“), 10,40% је поред народних песама из Рашке области наводило и оне које нису из овог краја („Ја посејох лубенице“, „Чобан тера овчице“, „У ливади“), 25,08% ученика је наводило и песме које нису народне и нису из Рашке области, 28,75% је одговорило да не зна, а 24,15% није одговорило на питање. На основу података можемо закључити да само 11,62% ученика познаје народне песме краја у коме живи, од тога 1,22% из Рашке, а 10,40% из Новог Пазара. (табела 5).

Табела 5. Познавање народних песама Рашке обласи у односу на место становања

Место	F	%
Рашка	4	1,22
Нови Пазар	34	10,40
Свега	38	11,62

Колико ученици познају народне инструменте карактеристичне за крај у коме живе приказано нам је кроз друго питање. Питање је отвореног типа и резултати су представљени у табели 6.

Табела 6. *Познавање народних инструмената Рашке области*

Одговори	f	%
Осим народних инструмената из Рашке области наведени су и они који сене користе у овом крају	168	51,38
Наведени су народни инструменти који се не користе у Рашком крају и они који нису народни	143	43,73
Наведена до 2 народна инструмета из Рашке области	7	2,14
Без одговора	9	2,75
Свега	327	100

На основу табеле 6.можемо закључити да само 2,14% ученика познаје народне инструменте из Рашке области који прате народне песме и игре. У одговорима, 2,14% ученика навело је фрулу и гусле. У програмима и уџбеницима музичке културе млађих разреда основне школе постоје садржаји којима се ученици упознају са народним инструментима, тако да је неочекивано непознавањеи неразликовање (43,75%) народних инструмената и инструмената уметничке музике са којима се, такође, у наставном процесу упознају.

Трећим питањем желели смо да утврдимо колико ученици имају прилике да се упознају са играма уз песму из Рашког краја кроз предмете музичка култура, физичко васпитање и народна традиција.

Табела 7. *Колико се ученици упознају са играма уз песму из Рашког краја на часовима музичке културе, физичког васпитања и народне традиције*

Одговори	f	%
Често	18	5,51
Ретко	150	45,87
Нисам имао/ла прилике	159	48,62
Свега	327	100

Из ове табеле можемо видети да у наставном процесу наведених предмета нису заступљене игре уз песму из Рашке области, и поред 5,51% одговора ученика да често има прилику да се упозна са истим, што нам потврђују и одговори на пето питање.

У четвртом питању, отвореног типа, требало је навести називе игара са певањем из Рашке области. Игре уз певање које нису из Рашке области навело је 32,42% испитаника, 29,96% је одговорило да на часовима наведених предмета нису радили игре уз песму из овог краја, а 37,62% на ово питање није одговорило. Игре уз певање: „Ја посејах лубенице“, „Ја посејах лан“ и „Ерско коло“ су предвиђене програмом музичке културе за трећи и четврти разред, што објашњава зашто је 32,42% ученика навело ове игре као одговор на пето питање. Одговори на четврто питање, стварају нам слику о познавању одређене музичке грађе и њеној заступљености у настави. (Табела 8).

Табела 8. *Наведи назив народне игре са певањем Рашке области које си имао прилику да учиш у школи*

Одговори ученика	f	%
Игре са певањем које нису из Рашке области	106	32,42
Нисмо радили	98	29,96
Без одговора	123	37,62
Свега	327	100

Из одговора ученика на пето питање желели смо да утврдимо колико у школи имају прилику да се упознају са народним обичајима средине у којој живе. Можемо видети да 60,25% сматра да им је у школи довољно омогућено да се упознају са народним обичајима средине у којој живе, 24,77% мало, а 14,68% сматра да у школи ни мало нема могућности да упозна исте. (Табела 9).

Табела 9. *Могућност упознавања са народним обичајима Рашке области у настави*

Одговори	f	%
Довољно	197	60,25
Мало	81	24,77
Ни мало	48	14,68
Свега	327	100

На основу табеле 10. видимо да 16,82% ученика из Рашке, а 44,04% из Новог Пазара, сматра да у настави имају довољно прилике да се упознају са народним обичајима, 16,81% из Рашке мисли да у настави има мало прилике да упозна обичаје, из Новог Пазара то исто сматра 9,17%, док 7,06% из Рашке и 6,73% из Новог Пазара сматра да за то у школи нема прилику. Ови резултати наводе на закључак да је у Новом Пазару више пажње посвећено

уознавању са традиционалним садржајима–обичајима кроз наставни процес.

Табела 10. *Мозућност упознавања са народним обичајима кроз наставу у односу на место становања*

		Колико си у школи имао прилику да се упознаш са народним обичајима средине у којој живиш?			
Место		довољно	мало	ни мало	свега
Рашка	f	55	53	23	131
	%	16,82	16,81	7,06	40,06
Нови Пазар	f	144	30	22	194
	%	44,04	9,17	6,73	59,94

Колико ученици имају прилике да се упознају са народном ношњом средине у којој живе кроз наставу, утврдили смо одговорима на седмо питање. Резултати се могу видети из Табеле 11.

Табела 11. *Мозућност упознавања са народном ношњом Рашке области у настави*

Одговори	f	%
Довољно	189	57,79
Мало	77	23,55
Ни мало	61	18,66
Свега	327	100

На основу истакнутих података можемо закључити да ученици имају прилику да се кроз наставни процес различитих предмета упознају са народном ношњом средине у којој живе јер се 57,79 % ученика изјашњава да у настави довољно упознаје народне ношње рашког краја.

У следећем питању од наведених пет народних песама из Рашке области била је само једна „Ја прошетах шефтели сокаком“. Задатак ученика је да био да препознају и заокруже песме из Рашке области. Резултати су приказани у табели 12.

Табела 12. *Резултати познавања народних песама из Рашке области*

Народне песме	f	%
Ја прошетах шефтели сокаком	148	45,25
Осим песама из Рашке области заокружене и песме из других крајева	11	3,36
Заокружено више погрешних песама	18	5,50

Од укупног броја анкетираних ученика 45,25% познаје песму Рашког краја *Ја прошетах шефтели сокаком*. Један број ученика сматрао је да су песме У „Будиму граду“ (13,14%), „Ерско коло“ (3,05%), „Ми идемо преко поља“ (4,32%) и „Ја посејах лубенице“ (25,38%) песме из Рашког краја, 3,36% ученика заокружило је осим песме из Рашке области и песме из других крајева, а 5,50% ученика заокружило је више погрешних песама.

Табела 13. Познавање песама из Рашке области у односу на место становања

Место		У Будиму граду	Ерско коло	Ја прошетах шефтели сокаком	Ми идемо преко поља	Ја посејах лубенице	Песме из Рашке области и песме из других крајева	Заокружено више погрешних песама	свега
Рашка	f	26	6	9	11	74	3	2	131
	%	7,95	1,83	2,75	3,36	22,63	0,91	0,61	40,04
Нови Пазар	f	17	5	143	3	14	8	6	196
	%	5,20	1,53	43,73	0,92	4,38	2,45	1,83	59,96

Из табеле 13.видимо да песму из Рашке области „Ја прошетах шефтели сокаком“познаје 2,75% ученика из Рашке, а 43,73% из Новог Пазара. Овај резултат је донекле очекиван јер песма потиче из Новог Пазара. Статистичком анализом утврђено је да код овог питања постоји значајна статистичка повезаност места становања и познавања одговарајуће песме($\chi^2 = 160,68$).

Колико се на часовима музичке културе и народне традиције посвећује пажња учењу народних песама завичаја показујеТабела 14.

Табела 14. Заступљеност народне музичке традиције Рашке области у настави музичке културе

	f	%
Довољно	111	33,94
Мало	160	48,93
Ни мало	56	17,13
Свега	327	100

Из табеле 14. видимо да 33,94% ученика сматра да се на часовима музичке културе и народне традиције довољно посвећује пажња учењу народних песама завичаја, 48,93% сматра да се мало посвећује, а 17,13% ни мало. Када упоредимо одговоре у односу на

место становања примећујемо разлике у мишљењу ученика из Новог Пазара и Рашке. Да се у настави довољно посвећује пажња учењу народних песама завичаја мисли 10,40% ученика из Рашке, а 23,55% из Новог Пазара што нам намеће закључак да се у Новопазарској средини више пажње посвећује традицијским садржајима кроз наставни процес.

ЗАКЉУЧАК

Као што смо већ навели, овим упитником желели смо да утврдимо колико ученици познају народну музику краја у коме живе и колико је она заступљена у наставном процесу. Када се сумирају резултати истраживања долазимо до закључка да народно музичко стваралаштво има значајно место у наставном процесу, али да народна музичка грађа Рашког краја нема адекватно место. И поред мишљења ученика да у школи имају довољно прилике да се упознају са народном музиком краја у коме живе, кроз питања у вези са народним песмама, народним играма уз песму, народним инструментима, обичајима, можемо видети да познавање истих није на завидном нивоу. Само 11,6% ученика навело је до три песме из Рашког краја, 2,1% навело је до два народна инструмента, ни једна народна игра уз песму није наведена. Када су народни обичаји у питању 60,1% ученика сматра да у настави има довољно прилике да се упозна са истим што не можемо прихватити као потпуно релевантан податак јер није поткрепљен познавањем елементарних чинилаца музичког фолклора који чине саставни део обичаја.

Поред редовне наставе у којој, како смо већ нагласили, народна музика Рашког краја није адекватно заступљена, ученици ипак имају прилику да се са њом упознају кроз ваннаставне активности у складу са могућностима које им средина пружа.

Убрзано одумирање многих важних елемената традиционалне културе и њихов нестанак из праксе, оптицаја и живота ствара потребу да се тај процес одумирања спречи или макар одложи. Због тога би елементе народне традиције нашег и других народа, с акцентом на традицију краја у коме ученици живе, требало укључити у све фазе васпитно-образовног рада.

ЛИТЕРАТУРА

Васиљевић, М. (1953). *Народне мелодије у Санџаку*. Београд: Српска академија наука.

- Вукосављевић, П., Васић, О. И Бјеладиновић, Ј. (1984). *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*. Београд: Радио-Београд.
- Миловановић, Б. (2012). *Музички фолклор Рашке области у функцији наставе у млађим разредима основне школе*. Магистарска теза одбрањена на Универзитету у Крагујевцу Учитељски факултет у Ужицу.
- Павловић, Б. (2014). *Рашански мотиви*. Рашка: Центар за културу, образовање и информисање „Градац”.
- Pravilnik o nastavnom planu za prvi, drugi, treći i četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i nastavnom programu za treći razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, Službeni glasnik RS, Prosvetni glasnik broj 11/2016.
- Ђатовић, С. (1985). *За градом вода студена*. Београд: Општински савез интересне заједнице Сјеница и Савез аматера Србије.
- Ђатовић, С. (1989). *Свака тица гн'јездо има*. Сјеница: Самоуправна интересна заједница културе Сјеница.

FAMILIARITY OF THE FOURTH GRADE STUDENTS WITH THE MUSICAL HERITAGE OF RASKA REGION

Summary: *This work presents the findings of the empirical research conducted in order to determine familiarity of the fourth grade primary school students with musical heritage of Raskacounty. The main question this work deals with is: How much are the students of the Raskacounty familiar with the musical heritage of the place they live in? The aim of the research is to determine the level of representation of the musical heritage of Raskacounty in educational process. The method used in this research is descriptive and the results were acquired using questionnaires. The results of the research have shown that the musical heritage of Raska county is not adequately represented in educational process. One of the most important tasks of the subject Music is to familiarize students with the traditional musical heritage of their people with a special emphasis on the musical heritage of the area they live in. The work also states that there is a corresponding literature from ethnomusicology and music pedagogy that covers the musical heritage of Raska county which is suitable for the realization of various tasks from the subject Music in primary school. Aside from teaching it within the subject Music, traditional musical heritage can also be used in many other subjects and help the realization of many other goals and tasks within the educational process in general.*

Key words: *teaching subject Music, educational process, musical heritage*